

ÖSSZEFOGLALÓ

a korai iskolaelhagyás nyomon követésével és a korai jelzőrendszer kialakításával
kapcsolatos szakmai műhelyről

A műhely ideje: 2013. október 2. 14.00-16.30

Helye: Tempus Közalapítvány

Résztevők: lásd az 1. sz mellékletben

A Tempus Közalapítvány a korai iskolaelhagyás mérésével, nyomon követésével és a korai jelzőrendszer kialakításával kapcsolatos szakmai műhelyt a QALL (*Qualification for All*) - *Végzettséget mindenkinek!* projekt keretén belül szervezte meg azzal a céllal, hogy a jelen lévő, több szektort képviselő szakértők segítségével feltérképezze és megvitassa, hogy a hazai adatforrások és statisztikák ismeretében milyen mutatók kidolgozása vagy továbbfejlesztése lenne kívánatos ahhoz, hogy:

1. Pontosán meghatározható legyen a nappali rendszerű oktatásból lemorzsolódók száma/aránya.
2. A lemorzsolódók aránya mellett milyen egyéb indikátorokat érdemes használni ahhoz, hogy a korai iskolaelhagyók és a NEET fiatalok arányának statisztikai mutatóival együtt mélyebb társadalmi-gazdasági elemzéseket lehessen végezni a probléma hátterének feltárására.
3. Azonosítani lehessen a potenciálisan korai iskolaelhagyóvá váló célcsoportokat annak érdekében, hogy célzott beavatkozások tervezésével, hatékony módszerek és eszközök alkalmazásával megoldható legyen számukra az egyéni szintű segítségnyújtás.

Szegedi Eszter, a Tempus Közalapítvány Tudásmenedzsment csoportjának vezetője és *Mihályi Krisztina*, a kutatási feladatok összefogásáért felelős projektkoordinátor köszöntötték a résztvevőket, üdvözölve mind az oktatás területéről, mind a kapcsolódó szektorokból érkező képviselőket. Hangsúlyozták az Európai Unió Tanácsának vonatkozó ajánlásában és az Európai Bizottság korai iskolaelhagyással foglalkozó tematikus munkacsoportjának jelentéseiben is megfogalmazott szektorközi együttműködés fontosságát a korai iskolaelhagyás probléma megoldásának terén, amelyet az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézzel és a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft-vel közösen gondozott QALL projekt (www.gall.tka.hu) koncepciójába is igyekeztek beépíteni. Ezzel összhangban a nemrégiben elkészült, a problémát főként az oktatás szempontjából vizsgáló helyzetfeltáró elemzést október első heteiben a projektpartnerek több szektor képviselőivel véleményeztetik.

A szakmai műhely beszélgetéseit *Kádárné Fülöp Judit* az Oktatási Indikátor Munkacsoport korábbi irányítója vezette fel. Előadásában hangsúlyozta, hogy a korai iskolaelhagyás problémája az utóbbi években azért vált központi kérdéssé az Európai Unió és egyben a tagországok számára is, mert az átalakuló gazdasági viszonyok következtében jelentősen csökkent a munkaerő-piaci kereslet az alacsony végzettségű rétegek iránt, emiatt a középfokú végzettséggel nem rendelkezők nagy eséllyel szorulnak ki a munkaerőpiacról, magas terhet róva a költségvetésre és a társadalom egészére.

Az EU és az OECD **különböző mutatók figyelésével** követi nyomon az oktatásban és a munkaerőpiacon jelen nem lévők nagyságrendjét. Figyelik a korai iskolaelhagyók aránya (*early school leavers/ early leavers from education and training*) mutatót, amelyet a Eurostat a negyedévenként felvett Munkaerő Felmérés (Labour Force Survey – LFS) adataiból állít elő, és amely azon 18-24 évesek arányát adja meg, akik nem rendelkeznek középfokú végzettséggel és a felmérést megelőző négy héten belül nem vettek részt oktatásban vagy képzésben. Figyelemmel kísérik továbbá az ún. NEET (*not in education, employment or training*) indikátort, amely azok arányát mutatja, akik nem tanulnak és nem is dolgoznak.

A két mutató más-más aspektusból érzékelteti az alacsony iskolázottságú fiatalok munkaerő-piaci problémáját, az előbbi az oktatásból-képzésből való kimaradás, az utóbbi az ifjúsági foglalkoztatottság szempontjából. Mivel a foglalkoztathatóság összefügg az iskolai végzettséggel, a képzetlen, alacsony iskolázottságú réteg jelentős terhet ró a társadalom egészére. A szakértő a NEET indikátorhoz kapcsolódó elemzést idézte, amely szerint Magyarországon - ahol európai viszonylatban átlagosnak tekinthető a NEET fiatalok aránya - a 2008-as adatok szerint (18 éves korig tartó tankötelezettség mellett), konzervatív becslés szerint több mint másfél milliárd euróra, a GDP 1,55%-ára becsülik a NEET réteg nagyságából adódó veszteségeket.

A korai iskolaelhagyás hazai értelmezésének előkészítéséhez az előadó bemutatott néhány más ország (Belgium, Izland, Svédország, Hollandia, Franciaország) által használt nemzeti definíciót, amelyekkel az adott országok a korai iskolaelhagyókat, illetve lemorzsolódókat mérik. Ezzel vezette fel a korai iskolaelhagyás problémájához kapcsolódó hazai indikátor definíciójának megalkotásához szánt vitaindító kérdéseket. Bemutatta továbbá azokat a kérdésköröket, amelyek megvitatását a szakértő és a szervezők javasolták a műhelymunkára.

Az előadást követően *Szegedi Eszter* moderálásával plenáris beszélgetés folyt azzal a céllal, hogy a jelen lévő szakemberek közös kiindulási pontról folytathassák a csoportos műhelymunkát, vagyis a különböző szektorokból érkező képviselők lehetőséget kapjanak arra, hogy megismerjék a más területeken zajló kapcsolódó adatgyűjtéseket, fogalmakat és rendszerfejlesztési törekvéseket. Ennek kapcsán szólalt fel *Urbán Ferenc Ábel*, az Oktatási Hivatal Tanügy-igazgatási és Területi Koordinációs Főosztály főosztályvezető-helyettese, aki elmondta, hogy az Oktatási Indikátor Munkacsoportban már több ízben is foglalkoztak a korai iskolaelhagyáshoz kapcsolódó indikátorok kérdésével és az ott elhangzott javaslatok alapján igyekeznek folyamatosan fejleszteni a Közoktatási Információs Rendszert (KIR). A főosztályvezető-helyettes elmondta, hogy minden gyermek, aki bekerül a köznevelési rendszerbe oktatási azonosítót kap. 2005 óta működik az oktatási azonosítón alapuló tanulói nyilvántartás, amely eddig csak az iskolába lépőket érintette. A 2013-tól érvényes jogszabályok alapján ez elvileg 3 éves kortól kötelező (lévén, hogy a tankötelezettséget 3 éves korig kiterjesztették), de valójában csak azokat érinti, akik óvodába lépnek.

A tanulói nyilvántartásból ma is számos adat kimutatható, például az iskola elhagyás ténye és jogcímei, de a finomhangoláshoz további kiegészítések szükségesek. Pl. a tanulmányi továbbhaladás tényének bevezetése, a megszerzett szakképzettség típusának bevezetése, az SNI-nek nem csak a megléte, hanem a foka, minősége stb. A hátrányos helyzet jogcímét nem tartja nyilván a rendszer, ez csak az intézményi nyilvántartásokban szerepel, mint ahogy a kompetencia mérések egyéni eredményeit is – adatvédelmi okok miatt – csak az intézmény, illetve a tanuló és gondviselője láthatja, akik a tanuló mérési azonosítójának ismerői. A mérési azonosító, amellyel a tanulót a kompetenciamérésekben azonosítják, különbözik az oktatási azonosítótól, és a két azonosító csak az intézményben ér össze.

Janák Katalin a Központi Statisztikai Hivatal főosztályvezetője a definíciós kérdéskörre reagálva jelezte, hogy a korai iskolaelhagyók definíciója (jelenlegi formájában „az oktatásból/képzésből korán kilépők” elnevezéssel) nemzetközileg adott, ezen nem szabad változtatni. Arra tehetünk kísérletet, hogy emellett egy hazai abszolút lemorzsolódási mutatót állapítsunk meg.

Borbély-Pecze Tibor Bors munkaügyi és életpálya-tanácsadási szakértő felhívta a figyelmet arra, hogy elengedhetetlen a korai iskolaelhagyás stratégia - a szintén EUs indíttatású - ifjúsági garancia kezdeményezéssel történő összehangolása.

Tomasz Gábor, az OFI kutatója jelezte, hogy a NEET és az ESL két teljesen külön kérdéskör, egymástól elkülönülten kell kezelni a mutatókat.

Lannert Judit, a Tárki Tudok vezető kutatója szerint a korai iskolaelhagyás kérdésének megoldása helyi, intézményi szintű, a preventív szemlélet kialakítására fókuszáló és a szociális ágazattal közös megoldásokkal lehet hatékony.

Beregnyei Beáta, a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság gyermekvédelmi szakreferense jelezte, hogy erőteljesebb együttműködésre volna szükség a gyermekvédelmi intézmények és az oktatási intézmények között.

Szegedi Eszter megköszönte a hozzászólásokat és a beszélgetés irányvonalához kapcsolódóan javasolta, hogy az eredeti tervtől eltérően két csoportban folytassák a munkát: az egyikben a definícióval kapcsolatos kérdéskör körbejárására, a másikban a korai jelzőrendszerre, illetve a helyi szintű együttműködések kérdésére koncentrálna.

A csoportbeszélgetések összefoglalói:

1. munkacsoport: A korai iskolaelhagyás definíciójával, illetve a lemorzsolódás indikátor kialakításával kapcsolatos beszélgetés (moderátor: Kádárné Fülöp Judit, Mihályi Krisztina)

Legfontosabb megállapítások:

- A „korai iskolaelhagyás” kifejezés maradjon meg az LFS-ből származtatott adat idézésére
- Emellett szükséges meghatározni egy „abszolút lemorzsolódás” indikátort, ami az iskolarendszerből középfokú végzettség/szakképzettség nélküli kimaradók arányát mérné. Eldöntendő, hogy mi legyen az a korszak, amelyhez viszonyítjuk a lemorzsolódók/populáció hányadost, illetve, hogy milyen időtartamú kimaradás számítson lemorzsolódásnak. Ennek a mutatónak a forrása a KIR tanulói nyilvántartása kell, hogy legyen.
- Az „abszolút lemorzsolódás” indikátor mellett célszerű további mutatókat is figyelni.
- Néhány javasolt indikátor:
 - o az általános iskolában, illetve a középfokú intézménytípusokban az évismétlők száma/aránya (a kutatások szerint az évismétlés az általános iskolában 70%-ban valószínűsíti, hogy nem jut el a tanuló a szakiskolai szakmai vizsgáig) (szintetikus kohorsz módszer)
 - o **a nappali** oktatásból lemorzsolódók száma/aránya évfolyamonként és intézménytípusonként
 - o az adott programot időben elvégzők becsült aránya (kumulatív promóciós index)
 - o oktatásban/képzésben résztvevő felnőttek aránya (ez utóbbi az alapiskolázás hatékonyságának mutatója, ami Magyarországon rendkívül alacsony az EU átlaghoz képest)
- A meghatározandó indikátorokat szektorközi együttműködésben kell kidolgozni, leginkább az oktatási, szociális (gyermekvédelmi) és a foglalkoztatási tárcákkal közösen. Fontos lehet az egészségügyi szektor bekapcsolása is – elsősorban egy korai megelőzést szolgáló jelzőrendszer kialakítása szempontjából. Ehhez javasolt a Védőnők Országos Egyesületének bekapcsolása az indikátorok meghatározásának folyamatába. Mivel a családsegítés önkormányzati hatáskörben maradt, így az önkormányzatok bevonása is fontos.
- Vannak olyan adatok, amelyek esetében fontos lenne, egyéni szintű adatokat látni, másokat intézményi szinten fontos gyűjteni, amiből lehetségessé válik az aggregált kimutatások készítése is.
- Érdemes lenne vizsgálni azt, hogy adott szolgáltatásokat (pl. nevelési tanácsadót, pedagógiai szakszolgálatot) igénybe vevő gyermekek/tanulók esetében, mekkora lesz a korai iskolaelhagyók aránya; illetve bizonyos pedagógiai módszereket (pl. mediációt) alkalmazó intézményeknél hogyan alakul az arány.
- A második esély típusú programok nyomon követése is szükséges; a HÍD programokban résztvevőket külön figyelemmel kell kísérni a lemorzsolódás szempontjából.
- Az országos kompetenciamérés adatait a jelenleginél többféle módon fel lehetne használni. A mérési azonosító intézményi (feladatellátási hely) szinten összeköthető az oktatási azonosítóval), Erre javasolt tankerületi szintű indikátort kidolgozni, ami elsősorban az

esélyegyenlőtlenségek mérésére szolgálhatna, és az eredmények kiértékelése és feldolgozása alapján tervezhetővé tenné a beavatkozásokat.

- Bizonyos szubjektív indikátorok (pl.: Human Development Index) importálására történtek kísérletek, ezek is fontos információt tartalmazhatnak, de előállításuk és értelmezésük bonyolultabb, mint az objektív indikátoroké, és oktatáspolitikai felhasználhatóságuk kétséges.
- Számos adatot gyűjtünk a köznevelés információs rendszerében (KIR), a gyermekvédelemben, a pedagógiai szakszolgálatoknál, a kompetenciamérés során, a felnőttképzésben, az egészségügyben, foglalkoztatásban, de az adatgyűjtések egyelőre nincsenek összehangolva, ezeket, és a belőlük készíthető indikátorokat a korai iskolaelhagyás szempontjából szektorközi együttműködésben érdemes végiggondolni.

2. munkacsoport: Hogyan építhető ki a korai jelzőrendszer, milyen intézményi kapcsolódásokra, szektorközi együttműködésekre lenne szükség, illetve volna jelenleg is lehetőség? (moderátor: Szegedi Eszter)

Felvetések, javaslatok:

- Az iskola lehet okozója a lemorzsolódásnak és helyszíne a hatékony prevenciónak is. Cél az utóbbi felé való elmozdulás, ennek rendszer- és helyi szintű sikertényezőit kell megtalálni.
- A legfontosabb kérdés, hogy hogyan lehet összekötni az adatgyűjtést a megfelelő beavatkozással, helyi és intézményi szinteken egyaránt.
- Fontos volna a hátránykompenzációs programokra, továbbá a témát érintő jogszabályi változásokra is olyan indikátorrendszert kidolgozni, amely lehetővé teszi a korai iskolaelhagyásra való hatásuk mérését.
- Biztosítani kellene az elindított programok folytonosságát, hosszú távú finanszírozását és folyamatba ágyazott értékelését, a szükséges korrekciók elvégzését.
- A leghatékonyabb beavatkozási mód a helyi, intézményi szinten dolgozók képessé tételére a probléma kezelésére:
 - o legyen kihez fordulniuk (iskolán belüli és kívüli szakemberek és intézményesült támogató rendszer kiépítése, finanszírozása);
 - o fontos az iskola szintű adatok feldolgozása;
 - o mintaprogramok kidolgozása, működtetése és terjesztése helyi megoldásokra;
 - o fontos figyelni a hiányzások mögötti okokat;
 - o a vezetés ösztönözze, hogy az iskola és a tanárok jó kapcsolatot alakítsanak ki a szülőkkel;
 - o több visszacsatolásra volna szükség, lehetőség a javításra és a sikerélmények megünneplésére.
- Humán erőforrás-fejlesztés, szemléletformálás: a legtöbb dolog az emberi tényezőkön múlik, és ebben a tanárokon kívül az egyéb segítő szakemberek és a társszektorok képviselői is érintettek (fel kell számolni az előítéletességet, az eszköztelenség miatti frusztrációt, fejleszteni a konfliktuskezelési készségeket).
- Érdemes volna nyomon követni, hogy milyen okokból fordulnak a szülők jellemzően a pedagógiai szakszolgálathoz.

Lehetséges szektorközi együttműködések, kapcsolódási pontok:

- A szociális területen a veszélyeztetettség fogalma definiált, jelzőrendszer működik az egyes intézményi szereplők között, a feladat- és hatáskörök jogszabályokban rögzítettek.
- Az iskolák pedagógiai programja részletesen tartalmazza a tervezett intézményi együttműködések, ennek ellenére ezek mégsem mindig összehangoltak, rendszerszerűek.
- A védőnők és az iskolák kapcsolata adott, erre lehetne építeni.
- Az iskolapszichológus bevonása az iskola napi életébe fontos volna.
- Szociális munkások alkalmazását az iskolákban a hatályos szabályozás nem teszi lehetővé, nem finanszírozza, pedig nagy szükség volna rájuk.
- Bármely eszköz csak akkor fog működni, ha van hozzá megfelelő kultúra (pl. szöveges értékelés motiváló/demotiváló hatása). Figyelembe kell venni, hogy a lemorzsolódásban fokozottan érintett családok sokszor más értékek szerint működnek. Különösen fontos ez a szociális ellátások tervezésénél ahhoz, hogy biztosítva legyen a gyerek érdekeinek megfelelő felhasználás. A „középosztálybeli” értékeket a lemorzsolódásban leginkább érintett csoportok számára

körültekintően, megfelelő nyelvi-kulturális eszközökkel érdemes érthetővé tenni, nehogy eltávolító hatást váltsanak ki inkább.

Kutatási eredmények, amelyekre alapozni lehet:

- A lemorzsolódás folyamat, amelynek során az okok és tünetek komplex együttese látható, erre irányuló tapasztalatok, kutatások már léteznek:
 - o pl. sok testvér, már lemorzsolódott családtag (bővebben: OFI);
 - o gyakran problémás a külföldről visszatérő gyerekek integrálása (külföldi bizonyítvány/igazolás adaptálása a magyar rendszerre);
 - o megváltozik a gyerek tanulási teljesítménye, agresszívvá/túl csendessé válik stb.;
 - o a magántanulóvá nyilvánítás sokak esetben rizikófaktor, gyakori, hogy mögötte később továbbgyűrűző szociális problémák húzódnak meg.
- A kompetenciamérés eredményeit az iskola saját fejlesztési céljaira tudja használni, de a rendszerszintű felhasználás több csapdát is rejt magában, melyeket körültekintően kell kezelni:
 - o egyetlen mérésre alapozva nem szabad sem jutalmazó, sem szankcionáló intézkedéseket bevezetni;
 - o meg kell előzni az esetleges szelektációs mechanizmust: csak szabályozott és komplex ösztönző rendszert szabad hozzákapcsolni a mérési eredményekhez (ehhez kapcsolódóan hangzott el, hogy központilag érdemes volna vizsgálni, hogy vannak-e „rendszeresen hiányzó gyerekek” a kompetenciamérések során);
 - o az iskolavezetőket érdekeltté kéne tenni az eredmények követésében és az iskolai adatok összekapcsolásából származó lehetséges többletinformációk feldolgozásában, hasznosításában.
- Egészségügy és oktatás együttműködése: léteznek egészségmagatartási kutatások (HBSC) az iskolákban, melyek eredményei hasznosak lehetnek.
- A Gyermekesély Program alapelve a szektorközi együttműködés, melynek keretében a témához kapcsolódó kutatási eredmények és képzési programok is elérhetők. (Pl. egy angolszász kutatás azt vizsgálta, hogy milyen egyéni és családi készségek segítenek az iskolában maradni és magasabb végzettséget szerezni a fiataloknak. Eszerint a komplex korai gondozás eredménye, hogy a fiúk tovább maradnak a rendszerben, kevesebb a bukás és eljutnak a magasabb végzettség megszerzéséig.)
- Zajlik a komplex kistérségi programok értékelése abból a szempontból, hogy azok prevenciósi elemei mennyire voltak eredményesek.
- Több más hátránykompenzáló projektről is elérhetők értékelések, ezek tapasztalataira is lehetne építeni (tanodák, Dobbantó, stb.).
- 2008-ban készült értékelés a korai intervenciósi rendszerről (Biztos Kezdet).
- Vannak bemutatható mintaprogramok helyi kezdeményezésekre (pl. Hódmezővásárhely, Észak-Magyarország)
- Kanadai modell: olyan *támogató* tanfelügyeleti rendszer működtetése, amelynek során a szakértők egy éven át segítik a tantestületet, és utánkövetik a bevezetett rendszer működési gyakorlatát.
- Ezen a területen azok a pedagógus-továbbképzések működtek jól, amelyek a teljes tantestületet bevonják (lehetőség megteremtése a közös és tartós szemléletváltásra).

1. számú Melléklet: A szakmai műhely résztvevőinek listája

Vezetéknév	Utónév	Intézmény neve
Balácsi	Ildikó	Oktatási Hivatal
Beregnyei	Beáta	Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság
Bognár	Mária	Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft.
Borbély Pecze	Tibor Bors	Nemzeti Munkaügyi Hivatal
Bruckner	László	Nemzeti Munkaügyi Hivatal
dr. Kántásné dr. Szabó	Ivett	KLIK, Koordinációs és Minőségirányítási Főosztály
Dr. Tózsza-Rigóné Dr. Nagy	Judit	KLIK, Miskolci Tankerület
Hagymásy	Tünde	EMMI, Oktatási Igazgatási Főosztály, Statisztikai Osztály
Imre	Anna	Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet
Janák	Katalin	Központi Statisztikai Hivatal
Juhász	Judit	Tempus Közalapítvány
Kádárné Fülöp	Judit	szakértő
Kállai	Gabriella	Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet
Kisfalusi	Dorottya	Központi Statisztikai Hivatal
Könyvesi	Tibor	EMMI, Oktatási Igazgatási Főosztály, Statisztikai Osztály
Kun-Hatony	Sára	OH, Eurydice Iroda
Lannert	Judit	T-Tudok Zrt.
László	Noémi	Emberi Erőforrás Támogatáskezelő, "Gyerekesély" kiemelt program
Mártonfi	György	Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet
Mihályi	Krisztina	Tempus Közalapítvány
Olasz	Krisztina	OH, Eurydice Iroda
Salomvári	György	Educatio NKft.
Sóvágó	Krisztina	KLIK, Fejlesztési Főosztály
Sulyok	Gabriella	Emberi Erőforrás Támogatáskezelő, "Gyerekesély" kiemelt program
Szegedi	Eszter	Tempus Közalapítvány
Szunyogh	Zsuzsanna	Központi Statisztikai Hivatal
Tomasz	Gabor	Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet
Tomcsik	Dóra	Tempus Közalapítvány
Urbán	Ferenc Ábel	Oktatási Hivatal
Zsiros	Emese	Országos Gyermekegészségügyi Intézet